

ÇIPLAK DENİZ ÇIPLAK ADA (2012)

YAŞAR KEMAL (1923 – 2015)

Genel Bakış

Kemal'in kaleme almış olduğu son nehir roman olan *Bir Ada Hikayesi* dörtlemesinin son cildi *Çıplak Deniz Çıplak Ada*, ilk defa 2012 yılında YKY bünyesinde yayımlanmıştır. Söz konusu edilen eserin muhtevasıyla ilgili 3. baskının arka kapağında şu ifadeler yer almaktadır: "Bir Ada Hikayesi dörtlüsü, savaşlardan, kıyımlardan, sürgünlerden arta kalan insanların, Yunanistan'a gönderilen Rumların boşalttığı bir adada yeni bir yaşam kurma çabalarını konu alır. Umut romanın başkahramanıdır. Dörtlünün son kitabı *Çıplak Deniz Çıplak Ada*'da, geçmişin yaraları kapanmaya yüz tutmuştur ama tam olarak değil. Lena Ana'nın hasretle yolunu beklediği kayıp oğulları geri dönmüştür ama bütün balıkçıların reisi Hırsto'nun başına beklenmedik bir olay gelir". Yunanistan ve Türkiye Cumhuriyeti devletleri arasında imzalanan Mübadele Antlaşması'nın ardından doğup büyüdüleri toprakları terk etmek zorunda kalmış ve birçok cepheye verilen savaşların ardından memleketlerinden sürgün edilmiş olan halklar, Karınca Adası'nda bir araya gelerek geçmişin yaralarını sarmaya çalışmışlardır. Anlatıda rol oynayan bazı karakterler beklentilerine ve umutlarına kavuşmuş olsalar da geçmişin hayaletleri Hırsto gibi bazı karakterlerin peşini bırakmaz. Birçok olayla örülmüş olan anlatıdaki çatışma unsurları oldukça zayıftır. Fakat göç etmek zorunda kalmış ve memleketinden sürgün edilmiş olan insanların yaşadıkları psikolojik buhranlar yazar tarafından okura çarpıcı bir gerçeklikle aktarılmıştır. Dayanışma, paylaşma ve aşk gibi ideallerle savaşın neden olduğu yaralar sarılmıştır.

Özet

Karınca Adalılar tarafından yakalanıp öldürüleceğini düşünen Kerim, eşi Peri'yle birlikte bir süreliğine Hayırsız Ada'da yaşamaya başlar. Fakat erzakların ve besin kaynaklarının tükenmesi üzerine çift Karınca Adası'na geri döner. Çerkez asıllı bir sürgün olan Kerim, kendisiyle aynı durumda olan Abbas'ı öldürmek istemez fakat Bedevi Şeyhi tarafından öldürülmekten de korkar. Adalıların güvenini kazanmayı başaran Kerim, onların arasında yeni bir hayata başlar. Bütün çabalarına rağmen Girit'e geri dönmeyi başaramamış olan Musa Kazım bunalıma girer ve ağaçlarla konuşmaya başlar. Onun bu durumundan endişe eden kızları babalarını Melek Hatun'la evlendirmek isterler. Poyraz Musa ve Zehra çifti aşklarını gizlice yaşamaya devam etmektedirler. Şerife Hatun'un kilimleri için Kökboya Ocağı'ndan gelen Ali Hüseyin'le Nesibe arasında bir aşk ilişkisi başlar. Karınca Adası'nı terk etmek zorunda kalmış olan Hırsto, adaya geri dönmüş ve kaçak hayatı yaşamaya başlamıştır. Poyraz Musa kasabaya giderek Hırsto için yeni bir nüfus kağıdı çıkarır ve onun adada kalmasını temin eder. Musa Kazım'ın iç buhranları her geçen gün derinleşir ve Melek Hatun Musa Kazım'a duygularını açmak konusunda kararsızdır. Menekşelerin açmasının ardından Musa Kazım'la Melek Hatun aşklarını ilan ederler. Bir süre sonra sevgililer evlenirler. Onların ardından Poyraz Musa – Zehra ve Nesibe – Ali Hüseyin çiftleri de evlenirler. İsmail tarafından öldürülmekten korkan Kavlakzade mebus seçilerek Ankara'ya gider. Lena'nın oğulları adaya geri dönerler. Bedevi Şeyhi'nin öldüğü ve Emir Sultan'ın kral olduğu haberinin alınması üzerine Poyraz Musa'nın artık korkacak hiçbir şeyi kalmaz. Alışık olmadıkları bir iklime ve coğrafyaya sahip olan Çukurova'ya yerleştirilmiş olan mübadillerle Poyraz Musa ilgilenir. Onları Karınca Adası'na getirtmeye çalışır. Bir gün adadan ayrılan Hırsto jandarmalar tarafından yakalanır ve Yunanistan'a geri gönderilir. Aradan geçen üç ayın ardından Hırsto'nun adaya geri dönebileceği öğrenilir ve Karınca Adalılar onu almaya giderler. Fakat Hırsto Karınca Adası'na geri dönmeyi reddeder. Hayatının sonuna kadar deniz kıyısından Anadolu'ya doğru bakarak ufku seyrederek.

Kişiler

Poyraz Musa (Abbas) Anlatının başkarakterlerinden biri olarak oldukça saygın bir konumdadır. Bu eserde Poyraz Musa, önceki üç ciltte süregelen anlatılara göre oldukça geri plana çekilmiştir. Anlatı boyunca gösterdiği temel eylemlerde belirli tutarsızlıklar görülmektedir. Anlatının

başkahramanı dörtlemenin son cildinde oldukça geri planda kalmıştır. Hem Zehra'yla evlenmek niyetindedir hem de Musa Kazım'a Girit'e geri dönmesi için yardım etmek istemektedir.

Zehra Poyraz Musa'ya aşık olan kadın karakter, babası Musa Kazım Ağaefendi ve ailesiyle birlikte Girit'ten Karınca Adası'na gelmiştir. Poyraz Musa da Zehra'ya aşık olur ve Zehra onun için adeta takıntılı bir tutku haline gelir. Herkesi etkileyecek kadar güzeldir ve Amerikan kolejinde eğitim almıştır. Zehra Poyraz Musa'yla evlenmek istemektedir fakat babasının Girit'e geri dönme isteğine de karşı gelmez. Umutla babasının geri dönmekten vazgeçmesini ve Poyraz Musa'yla evlenmeyi bekler.

Kerim Kafkasya'dan sürgün edilmiş Çerkez kökenli bir ailenin ferdi olarak Arabistan'a gelmiş ve Bedevi Şeyhi'nin yanında fedai olarak çalışmaya başlamıştır. Atlar hakkında çok şey bilmesi ve iyi silah kullanması nedeniyle Bedevi Şeyhi tarafından birçok suikast görevine gönderilmiştir. Kendisiyle aynı geçmişi paylaşan Poyraz Musa'yı öldürmek istemektedir fakat Bedevi Şeyhi'nin emrine karşı gelmekten de korkmaktadır.

Musa Kazım Ağaefendi Girit'in eşraf sınıfından olan anlatı kişisi çiftlik sahibidir ve at yetiştiriciliği yapmaktadır. Geldiği adayı ve adalları sürekli methetmesine rağmen memleketine özlem duyar ve devamlı olarak geri dönmenin hayalini kurar. Dörtlemenin bu cildinde Musa Kazım, Girit'e geri dönebilme umutlarını tamamen yitirmiş ve psikolojik olarak bunalıma girmiştir. Oldukça çekingen bir kişilik tabiatına sahip olduğu için Melek Hatun'a karşı beslediği duyguları dile getirmekte zorlanır.

Melek Hatun Kadri Kaptan'ın annesi olan kadın karakter, Musa Kazım'ı kutsal bir kişi olarak kabul etmektedir ve aynı zamanda ona aşiktir. Uzun bir süre Musa Kazım'a karşı beslediği duyguları dile getirmekte zorlanır. Fakat Musa Kazım'ın kızlarının ve bir arkadaşının isteği üzerine en sonunda Musa Kazım'la konuşur. Kişilik özellikleri bakımından Melek Hatun idealize edilmiş bir kadın tipleridir.

Anlatıda önemli rolleri olan diğer karakterlerin isimleri şunlardır: Vasili, Lena, Peri, Hırsto, Kavlakzade Hacı Remzi, Hançerli Efe, Salman Sami, Ali Hüseyin, Nesibe, Nişancı Veli, Kadri Kaptan, Bedevi Şeyhi, Emir Selahattin Sultan, İsmail, Niko, Topal Ali Çavuş vd.

Öykü

Kerim'in Abbas'ı Öldürmek İstememesi Bir kayıkla Karınca Adası'ndan kaçmış olan Kerim ile Peri, nereye gideceklerini bilmeden çaresizce kürek çekmektedirler. Uzun bir süre kürek çekmiş oldukları için yorgun düşmüşlerdir ve akıntı onları Karınca Adası'na doğru sürüklemektedir. İki sevgili Abbas'ı öldürüp öldürmemek konusunda oldukça kararsızdırlar. Zira Abbas'ın yardımseverliğine ve duyarlılığına bizzat tanık olmuşlardır. Abbas'ın Sarıkamış'ta ve Urfa'da hiç kimseyi öldürmemiş olduğuna inanmaktadırlar. Kerim karakteri üzerinden yansıtılan bilinç akışında onun, Bedevi Şeyhi'nin kardeşi öldürülürken hiçbir şey yapmadığını ve olan biteni yalnızca izlemekle yetindiğini öğreniriz. Onun bu halinden yola çıkarak Bedevi Şeyhi, Abbas'ın çete lideri olduğunu düşünmüş ve her yerde onu aramaya başlamıştır. Abbas'ı koruyan Emir Sultan'ı üç kez öldürmeye çalışmış fakat her seferinde başarısız olmuştur. Bedevi Şeyhi için Abbas'ı öldürmek namus meselesi haline gelmiştir. İstanbul'a gönderdiği fedailerinden Abbas'ın Karınca Adası'nda Poyraz Musa adını kullanarak yaşadığını öğrenmiştir. Bedevi Şeyhi Abbas'ın öldürülmesi için birçok tetikçi göndermiştir. Fakat her biri başarısız olmuş ve başarısız olan tetikçiler Bedevi Şeyhi tarafından ortadan kaldırılmıştır. Bu durumun farkında olan Kerim, Abbas'ı öldürmekten başka hiçbir çaresinin olmadığını bilmektedir. Fakat adallların, özellikle erkeklerin, kendisinden şüphelendiklerini ve sürekli olarak gözetim altında olduğunu bilmektedir.

Adadan Kaçmış Olan Kerim ile Peri'nin Adaya Geri Dönmeleri Kafkasya'dan sürgün edilen bir Çerkez olan Kerim, ailesiyle birlikte Bedevi Şeyhi'ne sığınmış ve onun tetikçisi olmuştur. Kerim Bedevi Şeyhi için birçok insan öldürmüştür. Nişancı Veli'den korkmuş olan Kerim, Peri'yle birlikte adadan kaçır. Nişancı Veli'den korkmuş olan Kerim adadan kaçmış ve Peri'yle birlikte Hayırsız Ada'ya sığınmıştır. Erzakların ve adadaki besin kaynaklarının tükenmesi üzerine aç kalırlar. Kerim ile Peri, içinde buldukları durumdan dolayı oldukça çaresizdirler. Açlıktan dolayı yarı baygın bir halde kayıkla Karınca Adası'na gelmeyi başarırlar. Nişancı Veli onları bulur ve Lena'nın evine götürür. Lena onları dostane bir şekilde karşılar.

Kızların Musa Kazım'ı Melek Hatun'la Evlendirmek İstemeleri Babasının Yunan komutanından aldığı mektubun ardından Girit'e geri döneceklerini düşünen Zehra'yla Nesibe tedirgin olurlar. Girit'e

geri dönecek olmanın düşüncesiyle endişelenen Zehra uyumakta zorlanır. Şerife Hatun'la birlikte kilim dokuyan Zehra devamlı olarak Poyraz Musa'yı düşünür. Babalarının Girit'e geri dönme sevdasından yorulmuş olan iki kız kardeş, adadan ayrılmamanın yollarını ararlar. Musa Kazım'ın, büyük şehirlerden biri yerine Karınca Adası'nı tercih etmiş olmasının sebebi Melek Hatun'a karşı beslediği aşktır. İki kız kardeş Melek Hatun'la görüşürler ve onun Musa Kazım'la evlenmesini isterler. Melek Hatun onlara menekşelerin açıp kokularının her yere yayıldığı dönemde aşkını itiraf edeceğini söyler. Kızlar eve geri dönerler. Akşam vakitlerinde büyük bir ziyafet verilecektir.

Adalıların Kerim'e Güvenmeleri Arkadaşı olan Yunan komutanından aldığı mektup üzerine Musa Kazım iyice umutsuzluğa kapılır. Musa Kazım Girit'e geri dönme konusunda oldukça ısrarcı olsa da kızları onunla aynı hisleri paylaşmamaktadırlar. Ada halkı bir şölen tertipleyip bir araya gelmiştir. Poyraz Musa Lena'yı Ankara'ya götürmeye ve onu oğullarıyla buluşturmaya karar verir. Fakat Lena Poyraz Musa'ya bu konuda herhangi bir yanıt vermez. Daha sonra Poyraz Musa'yla Nişancı Veli balık avına çıkarlar. Nişancı Veli'ye göre Kerim ile Peri oldukça iyi insanlardır ve onların hiç kimseyi öldüremeyeceklerini düşünmektedir. Nişancı Veli'ye göre Kerim gelecekte adanın en iyi balıkçısı olacaktır. İkili ona bir tekne almaya karar verir.

Musa Kazım'ın Girit'e Geri Dönme İstemesi Geride bıraktığı çiftliğini, atlarını ve tarhalarını düşünen Musa Kazım oldukça dalgındır. Türkiye'ye getirilmeden önce Girit'teki mülklerini Niko'ya emanet etmiştir. Elia'nın çiftliğinde bekçilik yapan İsmail'in jandarmalar tarafından nasıl dövüldüğünü ve işkenceye uğradığını düşündükçe, Yunan kolluk kuvvetlerinin Niko'ya daha kötü davrandıklarını düşünür. Musa Kazım, Niko'nun öldürüldüğünü düşünmekle çiftliği cansiperane savunduğunu düşünmek arasında gidip gelmektedir. Tek başına ormanın içinde dolaşan Musa Kazım derdini ağaçlara anlatmaktadır. Maruz kaldığı haksızlıklara karşı isyan eder. Girit'teki atlarını özlemiş olan Musa Kazım, Poyraz Musa'yla birlikte Urfa'ya gidip soylu atlar satın almaya karar verir. Fakat Bedevi Şeyhi tarafından öldürülebileceğini bilen Poyraz Musa'nın Urfa'ya gitmesi mümkün değildir. Musa Kazım Melek Hatun'u gördüğü zamanlarda rahatlar ve mutlu olur.

Girit'e Dönemeyen Musa Kazım'ın Bunalıma Girmesi Kadri Kaptan'ın teknesiyle yola çıkan Poyraz Musa ve Musa Kazım, Topal Ali Çavuş'un köyüne varırlar. Köyde yaşayan insanların hepsi sürgün edilmiş kişilerdir. Anadolu'nun çeşitli vilayetlerini gezdikten sonra köye yerleşmişlerdir. Yaşadıkları travmalardan kurtulamamış olan halk evden çıkamaz olmuştur. Fakat Nişancı Veli'yle tanışan ve silah kullanmadaki yeteneğine şahit olan yerel halk, ondan aldıkları güçle normal hayatlarına devam etmeye başlamışlardır. Elia'dan satın alınmış olan çiftliğe gidilir. Yıkık dökük bir harabe olarak anımsanan çiftlik, İsmail'in emeğiyle göz kamaştırıcı bir hale gelmiştir. İsmail ve Ali Çavuş gibi karakterlerin Çanakkale Cephesi'nde yaptıkları fedakarlıklar ve gösterdikleri kahramanlıklar üzerinde durulur. Daha sonra Topal Ali'nin köyüne geri dönülür. İsmail kendisine emanet edilen soylu ata oldukça iyi bakmıştır. Musa Kazım Urfa'dan soylu atlar satın almak ve adada onları yetiştirmek istemektedir. Kaz Dağları'nda ortaya çıkmış Sarıkız Efsanesi'nden, Alevi geleneklerinden, Olympos şehrinde ve savaş anılarından bahsedilir. Ardından adalılar adaya geri dönerler. Musa Kazım kızlarına, Niko'nun Girit'teki çiftliklerini nasıl savunduğuna yönelik efsanevi hikayeler anlatır. Musa Kazım'a göre Niko, çiftliği savunmuş ve ona sahip çıkmıştır. Niko Musa Kazım'ın Girit'e geri dönmesini beklemektedir. Musa Kazım Niko'yla ilgili masalsı hikayeler uydurur. Babalarının bu durumunu gören kızlar onun için endişelenirler. Melek Hatun'la Musa Kazım pınarın kenarına giderler ve bir süre birlikte vakit geçirirler. Daha sonra birbirlerinden ayrılırlar. Musa Kazım bir zeytin ağacıyla konuşmaya devam eder.

Nesibe'nin Ali Hüseyin'e Aşık Olması Adanın en iyi kilimlerini dokuyan Şerife Hatun, Melek Hatun ve kızlara Kökboya Ocağı'ndan birinin geleceğini haber verir. Yaptığı kilimleri değerli kılan en önemli özellik, yapım sırasında kullandığı boyalardır. Alınan müjdenin şerefine akşam vakitlerinde büyük bir ziyafet çekilir. Ertesi sabah Kökboya Ocağı'ndan Ali Hüseyin adaya gelir. Anlatı zamanında geriye dönüş gerçekleşir ve ocağın tarihiyle ilgili bilgiler verilir. Musa Kazım'ı tanıyan Ali Hüseyin, onun büyük bir Alevi dedesi olduğunu bilmektedir. Ali Hüseyin adanın kadınlarıyla tanışır. Birbirleriyle göz göze gelen Ali Hüseyin'le Nesibe birbirlerine aşık olurlar. Melek Hatun ve adalılarla görüşen Ali Hüseyin ertesi sabah adadan ayrılır. Nesibe'yle Ali Hüseyin'in birbirlerine aşık olduklarını anlayan Zehra onlar için hem sevinir hem de üzülür. Zira onların evleneceklerini ve kendisinin Poyraz Musa'yla evlenemeyeceğini düşünür. Adalılar Poyraz Musa, Musa Kazım, Lena ve Ali Hüseyin'le ilgili düşüncelerini paylaşırlar. Akşam yemeği yenildikten sonra Salman Sami'yle birlikte yürüyüşe çıkan Musa Kazım yeniden zeytin ağacıyla konuşmaya başlar. Nesibe'yle Zehra babalarının bu durumundan endişe ederler. Fakat geçmişte büyük acılar yaşamış olan Melek Hatun Musa Kazım'ın bu

davranışlarını anlamaktadır. Kızlar, Musa Kazım'la Melek Hatun'un evlenip evlenemeyeceklerini düşünürler.

Hiristo'nun Karınca Adası'na Gelmesi

Menekşelerin yeniden açmaları üzerine Musa Kazım'la Melek Hatun ertesi sabah buluşmak için sözleşirler. Kızlara söz vermiş olduğu gibi Melek Hatun, Musa Kazım'a karşı beslediği hisleri açmaya karar vermiştir. Fakat ertesi gün Melek Hatun acil bir işini halletmek için kasabaya gitmek zorunda kalır. Melek Hatun'un Karınca Adası'ndan sürgün edileceğini düşünen kızlar endişeye kapılırlar. Bir süre sonra Musa Kazım yarı çıplak bir halde eve gelir. Zeytin ağacının yanında gördüğü bir adamı taklit eden Musa Kazım, kıyafetlerinin bazılarını çıkarıp ağaca bağlamıştır. Yaşlı zeytin ağacını dilek ağacına çevirmiş olan Musa Kazım, onun kesilmesini önlemeyi amaçlamaktadır. Musa Kazım'ın zeytin ağacının altında tanıştığı adamın adı Hiristo'dur. Bölge halkı tarafından iyi tanınan Hiristo meşhur bir balıktır. Yardımsever bir kişiliği olan Hiristo'yu adaya İsmail göndermiştir. Kavlakzade'nin İsmail'e karşı duyduğu hıncı, onun ölüm korkusu ve Zeus sunaklarının yanına dikilen dilek ağaçlarından bahseder. Zeytin ağacına önem veren Musa Kazım'a yardım etmek isteyen Hiristo, ona ağacı dilek ağacına çevirmesini tavsiye etmiştir. Kutsiyet kazandırılmış olan zeytin ağacının artık güvende olduğuna inanılır. Memleketinden ayrılmak istemeyen Hiristo'nun hikayesini dinleyen Musa Kazım ondan oldukça etkilenir. Hiristo'yu kendisine benzetir.

Lena'nın Oğullarının Ölmediğinin Öğrenilmesi

Bir süre sonra onların yanına Lena gelir. Lena, uzun zamandır sakladığı bir belgeyi okuması için Hiristo'ya verir. Lena belgede oğullarının şehit olduklarının bildirildiğini düşünmektedir. Lena'nın verdiği kağıdı okuyan Hiristo, belgede çocukların şehit olduklarına dair herhangi bir şey yazmadığını söyler. Ardından Hiristo Salman Sami'nin yanına götürülür. Salman Sami Hiristo'nun balıkçılıktaki meziyetlerini çok duymuştur. Adalılar Hiristo'nun Karınca Adası'nda kalabilmesi için birlikte çalışmaya karar verirler.

Kavlakzade'nin İsmail Tarafından Öldürülmekten Korkması

Hacı Remzi, Yüzbaşı aracılığıyla dövdürttüğü ve işkence ettirdiği İsmail'in Musa Kazım tarafından kurtarılmasının ardından, onun tarafından öldürülmekten korkmaktadır. Kendisini korumak ve adalıları zor duruma düşürmek isteyen Hacı Remzi savcıyla konuşmaya karar verir. İsmail, Musa Kazım ve Poyraz Musa'yla ilgili bildiği her şeyi anlatır ve onların aleyhinde birçok yalan da söyler. Hacı Remzi savcının makamından ayrıldıktan sonra odacı, Hacı Remzi'nin yalan söylediğini ve İsmail'in masum olduğunu söyler. Zaman geçtikçe Hacı Remzi'nin ölüm korkusu artar. Hançer Efe'yle görüşmeye karar veren Hacı Remzi, Müslüm Çavuş aracılığıyla ona haber gönderir. Hacı Remzi Hançerli Efe'ye İsmail'i öldürmesi karşılığında yedi çocuğunun bütün eğitim masraflarını karşılayacağını ve onların zabıt olmalarını sağlayacağını söyler. Yakın gelecekte milletvekili olacağını düşünen Hacı Remzi, elindeki siyasi erki kendi çıkarları kullanmaya kararlıdır. Hançerli Efe Hacı Remzi'ye İsmail'den korkmasının anlamsız olduğunu ve onu öldüremeyeceğini söyler. Hacı Remzi Hançerli Efe'ye adadaki yel değirmenlerinden birini satın almayı teklif eder. Hançerli Efe Hacı Remzi'nin bu teklifini kabul eder.

Hiristo'ya Yeni Bir Nüfus Cüzdanı Çıkarılması

Karınca Adası'na gelen Hançerli Efe Poyraz Musa'yla görüşür ve Hacı Remzi'nin kendisine söylediklerini ona aktarır. Ardından Poyraz Musa, Melek Hatun, Salman Sami ve Hiristo, kasabaya giderler. Kasabaya varan grup Hacı Remzi, Vali ve Belediye Başkanıyla karşılaşır. Hacı Remzi Poyraz Musa'yı metheder. Poyraz Musa'yı büyük bir tören düzenleyerek evlendireceğini ilan eder. Hacı Remzi'nin çetesinin üyeleri olan Karadonlular, liderlerinin söylediği her şeyi onaylarlar. Savaşın bitmesinin ardından emri altındaki adamlarından ayrılmak istememiş olan Hacı Remzi, onları koruma olarak yanında çalıştırmaya başlamıştır. İlgili makamlarla görüşülerek Hiristo'ya yeni bir nüfus cüzdanı çıkarılır. Eski bir can dostuyla görüşen Melek Hatun, Musa Kazım'a karşı beslediği duyguları ona anlatır. Tekneyle adaya geri dönüldüğü sırada Melek Hatun derin bir ikilem arasında kalır.

Poyraz Musa'nın Özgürleşmesi ve Zehra'yla Evlenmesi

Adaya dönüldükten sonra anlatı zamanında geriye dönüş gerçekleşir ve Hiristo'nun Karınca Adası'ndan ayrıldıktan sonra yaşadıkları üzerinde durulur. En sonunda Musa Kazım'la Melek Hatun duygularını birbirlerine açmışlar ve evlenmeye karar vermişlerdir. Musa Kazım, Zehra'yla Nesibe'ye çeyiz sandıklarını açmalarına izin vermiştir. İkilinin nikahı kasabada kıyılır ve Lena, Zehra'yla Poyraz Musa'nın nişanlandıklarını herkese ilan eder. Musa Kazım ve ailesi İstanbul'a gidip bir süre orada kaldıktan sonra adaya geri dönerler. Yeniden anlatı zamanında geriye dönüş gerçekleşir ve Çukurova'ya yerleşen mübadillerin başından geçen olaylar üzerinde durulur. Yerleştikleri coğrafyanın ikliminden ve yaşam şartlarından rahatsız olan mübadiller oldukça mutsuz bir yaşam sürdürmektedirler. Onların başından geçen olayları öğrenmiş olan Poyraz Musa, Çukurova'daki mübadillerin Karınca Adası'na getirilmeleri için çalışmaya başlar. Poyraz Musa'nın Çukurova'ya yerleştirilen mübadillerle uğraştığı sırada Bedevi Şeyhi'nin

öldüğü ve Emir Sultan'ın kral olduğu haberi duyulur. Artık öldürülmekten korkmasına gerek kalmamış olan Poyraz Musa içsel olarak tamamen rahatlığa kavuşur. Evlenecek olan Zehra – Poyraz Musa ve Nesibe – Ali Hüseyin çiftlerinin düğün hazırlıkları tamamlanır. Onların şerefine adada görkemli bir düğün gerçekleştirilir. Devlet tarafından İsmail'e İstiklal Madalyası verilir, mebus seçilen Hacı Remzi Ankara'ya gider ve Lena'nın yıllardır göremediği oğulları memleketlerine geri dönerler.

Hiristo'nun Yunanistan'a Geri Gönderilmesi Adadan ayrılan Hiristo jandarmalar tarafından yakalanır ve ailesiyle birlikte Yunanistan'a geri gönderilir. Bir süre sonra Karınca Adalılardan bazıları onu geri götürmek için Yunanistan'a gelirler. Ancak Hiristo Yunanistan'dan ayrılmamaya karar vermiştir. Memleketine özlem duyan Hiristo, ömrü boyunca deniz kıyısından Anadolu'ya doğru bakarak derin düşüncelere dalar.

Temalar

Adaletsizlik I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın ardından Yunanistan ile Türkiye Cumhuriyeti devletleri arasında Mübadele Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma gereği Türkiye sınırları içinde yaşayan Hristiyan Rumlar Yunanistan'a, Yunanistan sınırları içinde yaşayan Müslüman Türkler Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmışlardır. İki ayrı ulusun mensubu olan kişiler yüzyıllardır yaşadıkları topraklarını ve mülklerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Onların bıraktıkları evlere, çiftliklere ve tarlalara başkaları sahip olmuştur. Böylesine buhranlı bir dönemi fırsata çevirmek isteyen makam sahipleri mübadilleri dolandırmaya çalışmış ve kendilerine ait olmayan topraklarla mülkleri onlara satmaya çalışmışlardır. Mübadilleri taşıyan vapurlar oldukça bakımsızlardır ve insanlar çok kötü şartlarda seyahat etmişlerdir. Bu yüzden birçok yaşlı ve çocuk yolculuk sırasında hayatını kaybetmiştir. Mübadillerin çoğu memleketlerine geri dönmek için direnmiş ve ellerinden geleni yapmışlardır. Fakat devletlerin almış olduğu karara karşı gelen her birey vatan haini muamelesi görmüştür.

Arkadaşlık Karınca Adası'na yerleşen mübadiller, organik bir şekilde paylaşmaya ve dayanışmaya dayalı bir düzen oluştururlar. Adaya yerleşen her karakter becerilerine ve isteğine göre görevlendirilir. Ada halkının refahı ve huzuru için adil bir işbölümü yapılmaya çalışılır. Poyraz Musa, Vasili, Lena, Nişancı Veli, Baytar Cemil, Kadri Kaptan ve Melek Hatun, adaya yeni gelen insanlara yardımcı olurlar ve onlara ne yapmaları gerektiği konusunda yol gösterirler. Koşulların oldukça zorlayıcı olduğu vapur seyahatleriyle adaya gelen mübadillerin durumu oldukça kötüdür. Adaya daha önceden yerleşmiş olan karakterler, onların adada yeni bir hayat kurmaları ve mutlu olmaları için ellerinden geleni yapmaya çalışırlar. Adadaki evler ihtiyaca göre paylaşılır ve erkeklerin tutmuş oldukları balıklar bütün adalılar arasında paylaşılır. Genellikle yemekler hep beraber yenilir. Ada halkı, huzur ve mutluluk ortamının sağlanması için elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışmaktadır.

Aşk Musa Kazım Ağaefendi'nin kızı Zehra'yla, anlatının başkahramanı olan Poyraz Musa arasındaki aşk ilişkisi devam etmektedir. Fakat Girit'e geri döneceklerini düşünen Zehra Poyraz Musa'yı kaybetmekten korkmaktadır. Bir yandan Zehra'yla evlenmek isteyen Poyraz Musa diğer yandan Musa Kazım'ın Girit'e geri dönmesi için çalışmaktadır. Poyraz Musa aşık olduğu Zehra'yla saygı duyduğu Musa Kazım arasında bir seçim yapmakta zorlanır. Girit'e geri dönmek istemeyen Zehra'yla Nesibe, Musa Kazım'ı Melek Hatun'la evlendirmek isterler. Menekşelerin açtığı dönemde Melek Hatun Musa Kazım'a karşı beslediği duyguları dile getirir ve bunun üzerine sevgililer evlenirler. Musa Kazım kızlarına çeyiz sandıklarını açabileceklerini söyler. Artık Musa Kazım içine düşmüş olduğu buhranlı ruh halinden sıyrılmıştır. Zehra'yla Poyraz Musa evlenirler. Nesibe de Ali Hüseyin'le evlenir. Aşıkların birbirlerine kavuşmasıyla geçmişte yaşanan acıların sebep olmuş olduğu yaralar büyük ölçüde sarılmış olur.

Keder I. Dünya Savaşı boyunca birçok farklı cephede savaşmış olan Osmanlı Devleti büyük kayıplar vermiştir. Anlatı boyunca karşımıza çıkan karakterlerin çoğu, Sarıkamış, Allahu Ekber Dağları ve Çanakkale cephelerinde savaşmışlardır. Savaşın neden olduğu yıkım ve acılar anlatı kişilerinin benliklerinde travmalar oluşmasına sebep olmuştur. Poyraz Musa, Hasan, Hançerli Efe, Nişancı Veli ve diğer birçok karakterin, savaş ortamının sebep olduğu ölümlerden, kırimlardan, yokluktan, sürgünlerden ve katliamlardan dolayı psikolojileri olumsuz yönde etkilenmiştir. Karakterlerin çoğunluğu sevdiklerini kaybetmiş, memleketlerinden sürgün edilmiş ve dehşet verici olaylara şahit olmuşlardır. Karınca Adası'na yerleşen mübadiller ve sürgünler, savaşın sebep olduğu ruhsal buhranları geride bırakmaya ve kendilerine yeni bir hayat kurmaya çalışmaktadırlar. Yunanistan ve Türkiye devletleri arasında imzalanan Mübadele Antlaşması'nın ardından coğrafyanın nüfus yapısı tamamen değişmiştir.

Takıntı Hiç istemediği halde zorla Girit'ten alınıp Türkiye'ye getirilmiş olan Musa Kazım, Anadolu'nun çeşitli vilayetlerini ailesiyle birlikte dolaştıktan sonra Karınca Adası'nda kalmaya karar vermiştir. Karınca Adası'nı ve yerli halkı her ne kadar sevmiş ve Melek Hatun'a aşık olmuş olsa da Girit'e geri dönmek konusunda karardır. Fakat Musa Kazım'ın Girit'e geri dönmek konusunda bulunduğu girişimler olumlu sonuç vermemiştir. Bundan dolayı Musa Kazım psikolojik açıdan derin bir buhran yaşar, içine kapanır ve ağaçlarla konuşmaya başlar. Sürekli konuştuğu bir zeytin ağacını kesilmekten kurtarmak için, Hırsto'nun tavsiyesi üzerine, onu dilek ağacına çevirir. Aslında Musa Kazım'ın Girit'e geri dönmek istemesi için mantıklı hiçbir sebebi yoktur. Zira Girit'teki önemli dostları hapse atılmış ve artık geri dönmesi mümkün değildir. Musa Kazım'a göre Girit, hayatının en güzel dönemlerini yaşadığı büyüklü bir diyardır. Fakat mübadelenin ardından Musa Kazım'ın zihninde yaşayan Girit tamamen değişmiştir.

Korku Karınca Adası'na yerleşmiş olan her karakterin ortak bir geçmişi vardır ve her biri birçok ortak özelliğe sahiptir. Zorunlu göç kapsamında Yunanistan'dan göç eden mübadiller olduğu gibi, I. Dünya Savaşıyla Kurtuluş Savaşı'nın ardından memleketlerinden sürgün edilmiş ya da kaçmak zorunda kalmış Doğulular da vardır. Urfa'da Fransızlara karşı savaştıktan sonra bir çeteye katılıp Yezidileri ve Arapları öldürmeye başlamış olan Poyraz Musa, bir Bedevi Emirinin kardeşini öldürdükten sonra Emir Sultan'ın yanına sığınmıştır. Emir Sultan'dan önemli hayat dersleri alan Poyraz Musa, yaptığı hataların farkına varmış ve Karınca Adası'nda yeni bir hayat kurmaya karar vermiştir. Fakat Bedevi Emirinin tetikçileri onun peşini bırakmamaktadırlar. Kerim adındaki bir tetikçi, Poyraz Musa'yı adada bulur. O günden sonra Poyraz Musa devamlı olarak ölüm korkusu yaşar. Kendisini rahatlatmak için kurduğu hayallere sığınır. Fakat Bedevi Şeyhi'nin öldüğü ve Emir Sultan'ın kral olduğu haberinin alınması üzerine Poyraz Musa'nın korkuları ortadan kaybolur.

Kişi İncelemesi

Poyraz Musa

(Açık/Sosyal)

Karakter Doğu Cephesi'nde Fransızlara karşı savaşmış ve savaşın ardından bir çeteye katılıp Yezidileri ve Arapları öldürüp değerli mallarını çalmış olan Poyraz Musa, içsel olarak oldukça duyarlı bir karakter olmasına rağmen düşünceleriyle davranışları zaman zaman birbirleriyle örtüşmezler. Köyünde geçirdiği masum çocukluk yıllarıyla savaş boyunca şahit olduğu vahşeti düşünmeyi takıntı haline getirir. Bedevi Emirinin kardeşini öldürdükten sonra Emir Sultan'ın evine sığınır. Ondand aldığı hayat dersleriyle geçmişte işlediği suçlardan pişmanlık duyar ve yeni bir hayata başlamak ister. Karınca Adası'nı kendisi için en uygun yer olarak gören Poyraz Musa, kurnazlığını ve sivri zekasını kullanarak adada mülk sahibi olur. Öldürdüğü Yezidilerin inancından yola çıkarak yeni doğan günle kendisine yeni hayat kurmaya çalışır. Fakat geçmişte yapmış olduğu kötülükler ve işlediği suçlar onun peşini bir türlü bırakmaz. Dörtlemenin önceki ciltlerinde de başkarakter olarak rol oynayan Poyraz Musa, işlevsel olarak anlatıdaki rolüne kaldığı yerden devam etmektedir. Adaya gelen mübadillerin sorunlarıyla ilgilenen Poyraz Musa, yardıma ihtiyacı olan karakterlere her konuda destek olmaya çalışır. Poyraz Musa'nın insan sevgisi gün geçtikçe artar ve zor durumda olan herkesin yeni hayat kurmasına yardımcı olmaya çalışır. Bir yandan geçmişinden kaçmaya çalışan Poyraz Musa, diğer yandan geçmişe özlem duymaktadır. Bedevi Şeyhi'nin fedailerinden kurtulmayı başaramaz ve Karınca Adası'nda bulunur. Bu durum Poyraz Musa'nın ölümden korkmasına sebep olur ve bundan dolayı derin ruhsal bunalımlar yaşar. Bu eserde Poyraz Musa, önceki üç ciltte süregelen anlatılara göre oldukça geri plana çekilmiştir. Anlatı boyunca gösterdiği temel eylemlerde belirli tutarsızlıklar görülmektedir. Anlatının başkahramanı dörtlemenin son cildinde oldukça geri planda kalmıştır. Hem Zehra'yla evlenmek niyetindedir hem de Musa Kazım'a Girit'e geri dönmesi için yardım etmek istemektedir.

ÖRNEK ANILAR

Duyarlı Poyraz Musa'nın duyarlı kişiliğine bizzat şahit olmuş olan Kerim, onun hiç kimseyi öldürmemiş olduğuna inanmaktadır: "Poyraz iyi adam, saf adam, o karıncayı bile incitmeyen bir adam." "O, Sarkamışta, savaşta bile düşman öldürmemiştir".

Yardımsever Poyraz Musa Lena'yla birlikte onun oğullarını bulmak ister. Fakat bunu yapmak istemesindeki asıl amaç Lena'yı gerçeğe yüzleştirmektir. Zira Poyraz Musa onun oğullarının öldüğüne inanmaktadır: "Poyraz: "Ana," dedi, sesi bir tuhaftı. Poyraz iki kez üst üste, "Ana, Ana," dedi, "Ana Ana hazırlığını yapmadıysan, hemen yap yarın Ankaraya, Kemal Paşaya gideceğiz oğullarını sormaya".

Dostane Nişancı Veli Kerim'in iyi bir insan olduğunu ve onun kimseyi öldürmeyeceğini söyler. Poyraz Musa Kerim için tekne satın almak ister: "Dediklerin çıkacak," dedi Poyraz, "sen bir insan sarrafısın. Boyuna barbunya yiyen, rakı içen paşanın yerinde olsaydım senin aklınla işbirliği eder, İngiliz ordusunu yalınayak başıkabak Kızıldenizin ortasına sürerdim".

Sevilen Adalılar Poyraz Musa'yı sever ve ona saygı gösterirler: "Oğullarıma başka bir güzelliği daha söyle Hırsto. Onların bir kardeşleri daha var, Poyraz Musa oğlum".

Canlı Poyraz Musa adalılarının refahı için yorulmak bilmeden çalışır: "Biliyorsun. Şimdi gidip Arsen Ustaya söyleyeceğim, çabuk ol değirmeni onarmaya hemen başla diyeceğim. Evlerin önünde fırınlar bomboş duruyor. Efenin buğdayları da evde öyle bir değirmen bekliyor. Değirmenin kanatları atlas olacak hem de mavi. Ben hemen Arsen Ustaya hemen gidiyorum. Kanatlar olacak".

Zehra (Sosyal/Mantıklı – Duygusal)

Karakter Girit'e geri dönmek isteyen babasına karşı Zehra, Karınca Adası'ndan ve Poyraz Musa'dan ayrılmak istemez. Zehra Poyraz Musa'ya karasevdayla bağlanmıştır ve sürekli onu düşünür. Zaman zaman bunalımlı bir ruh haline giren Poyraz Musa'yı anlamakta zorlanır ve onun başına kötü bir şey gelmesinden korkar. Kişilik özellikleri açısından Zehra idealize edilmiş bir kadın karakterdir. Samimi, şefkatli, dürüst, yardımsever, narin, duyarlı ve açık görüşlüdür. Sevdiği adama kavuşmakta çeşitli zorluklar yaşayan Zehra devamlı olarak endişeli ve karamsar bir ruh halindedir. Babasının yaşadığı içsel bunalımları görmesinden dolayı onun Girit'e geri dönme isteğine karşı gelmez. Fakat Poyraz Musa'dan da ayrılmak istememektedir. Musa Kazım'ın Girit'ten aldığı haberlerden dolayı Karınca Adası'ndan ayrılacaklarını düşünür. Poyraz Musa'ya kavuşamayacağını düşündükçe kederlenir. Ona göre, Karınca Adası'nda kalabilmelerinin tek yolu Musa Kazım'ın Melek Hatun'la evlenmesidir. Bundan dolayı Zehra Melek Hatun'la görüşür ve onun Musa Kazım'la evlenmesini ister.

ÖRNEK ANILAR

Tedirgin Babasına Girit'ten gelen haberlerden dolayı Karınca Adası'ndan ayrılacaklarını düşünür. Bu durum onu oldukça tedirgin eder: "Karşı dağların başı ağardı ağaracak, Zehra yataktan çıktı. Dün gecedən bu yana gözlerini kırpamamış, durmadan dönmüş durmuş, horozlar ötünce gene pencereye koşmuştu".

Dalgin "Zehra kovayı aldı koşarcasına çeşmeye gitti, bomboş kovayla geriye döndü. Eve varınca kovanın boş olduğunun farkına vardı, geri çeşmeye koştu, kovayı musluğun altına koydu. Kova doldu taştı. Zehra dalmıştı. Nesibe geldi, "Babam seni sordu," dedi. "Al kovayı da gidelim. Kahvaltı hazır. Şerife Hatuna gideceğini de babama söylersin".

Umutlu Yunan komutanının tutuklandığı haberinin alınması üzerine kızlar adada kalacakları konusunda umutlanırlar: "Bu son mektubu duyunca kızların, Melek Hatunun, Poyrazın yüzleri ışıdı. Nerdeyse sevinçlerinden uçacaklardı. Bu sevinç birdenbire herkesi sardı. Doktor Salman Sami böyle düşünürken kendi de sevinç içinde kaldı. Herkes öyle bir mutluluğa bürünmüştü ki, bu Musa Kazım Ağaefendinin gözlerinden kaçmadı ya o da gülüyordu".

Karamsar Poyraz Musa'yla evlenemeyeceğini düşünür: "Yakında anası babasıyla gelecek Nesibeyi götürecekler. İşte ben de Poyraz da bu çölün ortasında tek başımıza kalacağız herkesin bize acıyan gözleri de üstümüzde, yerin dibine geçiyorum. Utancımın kimsenin yüzüne bakamıyorum. Zehra dalmış gitmiş bunları düşünüyordu".

Dostane Karınca Adası'nda yeni kültürlerle tanışmış ve onları sevmiştir: "Halaylar var babam, halaylar var. Karadenizlilerin halayları, Kürtlerin halayları, Erzurumluların halayları. Bizim düğünümüzde Alevilerin halayları, Kazdağları'nın halayları da olsun. Bunları düğünümüze getirirsen, sen de mutlu olacaksın, biz de mutlu olacağız".

Kerim (Sosyal/Asosyal)

Karakter "(...) Kerimin büyük babası, hem de öteki öteki Çerkezler nice savaşlardan geriye kalmış birer keskin nişancıydı. Son savaşta Ruslara yenilmiş, Osmanlıya sığınmışlar, Osmanlı da onları Anadoluya, Balkanlara, Arabistana küçük küçük toplumlar olarak dağıtmıştı. Arap şeyhleri, emirleri bu sürgün, işsiz güçsüz, aç sefil, savaşlardan geriye kalmış Çerkezlerin attığını vuran kişiler olduklarını duyunca, genç yaşlı dememişler, onları silahşor olarak yanlarına almışlar, böylelikle de aç

susuz Çerkezlerin karınları doymuş yüzü gülmüştü. (...) Kerimin babasının, iki kardeşi kabile savaşlarında öldürülmüş, anası, babasının, kardeşlerinin ölümlerini görünce yitmiş gitmiş, bir daha hiçbir yerde gözükmemiştir. Ve Kerim kimsiz kimsesiz, anasız babasız, kardeşsiz büyümüş, silah kullanmayı yaşlı bir Çerkezden yedi yaşında öğrenmeye başlamıştı". Bedevi Şeyhi tarafından bir fedai olarak yetiştirilmiş Kerim, onun için birçok insan öldürmüştür. Ölmekten ve öldürmekten korkuyor olsa da hayatı boyunca yapmış olduğu tek gerçek iş tetikçiliktir. Bedevi Şeyhi'nin emirlerine karşı gelmekten çekindiği ve ona minnet borcu olduğu için her yerde Poyraz Musa'yı aramış ve onu Karınca Adası'nda bulmuştur. Fakat Poyraz Musa'yı tanımamasının ardından Kerim, onun kendisi gibi bir sürgün olduğunu anlar. Poyraz Musa'nın oldukça olumlu bir karaktere sahip olduğunu görmesinin ardından onu öldürmekten vazgeçer. Ancak onu öldürmemesi durumunda Bedevi Şeyhi tarafından öldürüleceğini bilmektedir. Poyraz Musa'yı öldürürse Nişancı Veli tarafından öldürülecektir. İçine düşmüş olduğu çıkmazdan kurtulmak isteyen Kerim, küçüklüğünde büyüklerinden dinlemiş olduğu Kafkasya'yı hayal eder ve oraya kaçmak ister. Kerim için Kafkasya hiçbir sorunun olmadığı bir cennettir. Anlatının sonlarına doğru Bedevi Şeyhi'nin öldüğü ve Emir Sultan'ın kral olduğu haberinin gelmesi üzerine Kerim'in içine düşmüş olduğu çatışma durumu sona erer.

ÖRNEK ANILAR

Endişeli Nişancı Veli tarafından öldürüleceğini düşünen Kerim, eşi Peri'yle birlikte adadan kaçmıştır: "Yumulmuş delicesine kayığı uçuran Kerime Peri hayranlıkla, telaşla bakıyor, terler Kerimin alından boynuna, boynundan göğsüne akıyordu. Yüzü de kıpkırmızı olmuştu".

Pişman Poyraz Musa'ya karşı dolduruşa getirilmiş olan Kerim, onu tanıdıktan sonra beslemiş olduğu kinin ne kadar gereksiz ve boş olduğunu anlamıştır: "Bir yel eser de dalgalar patlarsa kim bilir deniz bizi nerelere götürüp atar, ölüyoruz işte. Göz göre göre ölüyoruz. Adamıza varmışken dönmeseydik, şimdi evimizdeydik. Orada yaşamanın, o yemyeşil, düğme gözlü adamın elinden kurtulmanın bir yolunu nasıl olsa bulurduk. Her insanın bir yumuşak yeri vardır. İşte şimdi balıklara yem oluyoruz".

Düşünceli Kendisini öldürmek isteyen Nişancı Veli'nin silah kullanmayı nerede öğrendiğini düşünür: "O balıkçı Nişancı değil, o, atıcı Nişancı Velidir. Nişancı Veli nereden, kimden öğrenmişti böyle bir atıcılığı? Kerim kendi kendine söyleniyordu, o nereden almıştı böyle bir atıcılığı? Oysa Kerimin büyük babası, hem de öteki öteki Çerkezler nice savaşlardan geriye kalmış birer keskin nişancıydı".

Çaresiz İçinden çıkılmaz bir duruma düşmüş olan Kerim ne yapması gerektiği konusunda çaresizdir: "Susamıştır," dedi Kerim, "şimdi biz ne yapalım, nereye gidelim, bu dünyada sığınacak bir yerimiz de yok. Abbasi öldürmekten başka çaremiz de yok".

Romantik Hiç görmediği ve yalnızca büyüklerinden dinlediği Kafkasya'ya özlem duyar: "İranda Turanda, her yerde Anka kuşu masalları söylenir, Kafkasyanın destanları sürgün Çerkezlerin dillerinde, türkülerinde. Türkülerin çoğu hasret türküsüdür. Kerim de söylüyor bu türkülerini. Kerim de Kafkasya diyor da başka bir şey demiyor. En güzel türkülerini o söylüyor. Türkü söylerken de daha yakışıklı oluyor. Kerim türkü söylerken de kendinden geçiyor, Kafkasya diyordu, altın kapılı, kayalıklarından çiçek fışkıran, bize yasaklı dağlarımız, diyordu. Biz hasretlikten ölüyoruz, diyordu".